

Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

BOLA HUQUQLARINI HIMOYA QILISHGA OID O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY QONUNCHILIGI

Annotatsiya: Ushbu maqolada bola huquqlarini himoya qilishga oid milliy qonunchilik tizimi haqida so‘z boradi. Bola huquqlarini ta‘minlashga doir milliy qonunchilik hujjatlarining tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, bugungi kunda mamlakatimizning milliy huquqiy tizimida bola huquqlariga oid milliy qonunchilik tizimi shakllandi, desak yanglishmagan bo‘lamiz.

Kalit so‘zlar: bola huquqlari, milliy qonunchilik, davlat siyosati, voyaga yetmaganlar, ijtimoiy yordam, onalik va bolalik, konstitutsiya, muhofaza qilish.

Ключевые слова: права ребенка, национальное законодательство, государственная политика, несовершеннолетние, социальная помощь, материнство и детство, Конституция, защита.

Keywords: child rights, national legislation, state policy, minors, social assistance, motherhood and childhood, the constitution, protection.

Bola huquqlariga oid milliy qonunchilik, mamlakatning asosiy qomusi sifatida Konstitutsiyada barcha sohalar kabi o‘z aksini topgan. Bolaning konstitutsiyaviy - huquqiy maqomi Konstitutsiyada fuqaroning maqomidan kelib chiqqan holda belgilangan. Konstitutsiyada bolaga, uning huquqlariga, erkinlik va qonuniy manfaatlariga nisbatan davlat va jamiyat munosabatining asosiy tamoyillari belgilangan. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosida bola huquqlari bo‘yicha milliy qonunchilikning maxsus sohasi shakllanib ulgurdi. Ayni paytda mamlakatimizda bola huquqlari va qonuniy manfaatlari sohasidagi munosabatlar O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi asosida hamda 15 ta kodeks, 20 da ortiq qonunlar, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 20 dan ortiq farmonlari va Vazirlar Mahkamasining 100 dan ortiq qarorlari, shuningdek, 70 dan ortiq idoraviy normativ-huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinmoqda. O‘zbekistonda bola huquqlarini himoya qilishga qaratilgan milliy qonunchilikning rivojlanishini shartli ravishda uch bosqichga bo‘lgan holda o‘rganish mumkin:

Birinchi bosqich - 1991-2000-yillarni;

Ikkinchi bosqich - 2000-2008-yillarni;

Uchinchi bosqich - 2008-yildan bugungi kunga qadar davrni o‘z ichiga oladi.

Birinchi bosqichda O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosatining asoslari to‘g‘risida”gi qonunning mustaqillikning dastlabki yilidanoq, ya‘ni 1991-yil 20-noyabrda qabul qilinishi bilan izohlanadi. Shundan so‘ng bola huquqlariga oid boshqa bir qator qonun hujjatlari qabul qilindi. Bunga misol qilib, 1992-yilgi “Fuqarolik to‘g‘risida”gi, “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi, “Ta‘lim to‘g‘risida”gi qonun, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”, 1998-yilgi “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi qonunlar, shuningdek, Oila kodeksi, Mehnat kodeksi, Jinoyat kodeksi, Fuqarolik kodeksi kabi kodekslarni olishimiz mumkin. Yuqorida keltirib o‘tilgan qonunlar va kodekslar to‘laligicha bola huquqlariga bag‘ishlanmagan bo‘lsa-da, bolalarga oid maxsus normalar ajratilgan. Masalan, O‘zbekiston Respublikasining “Sog‘liqni saqlash to‘g‘risida”gi qonunning beshinchi bo‘limi “Onalik va bolalikni muhofaza qilish”deb nomlanib, unda onalikni rag‘batlantirish, onalar va bolalar sog‘lig‘ini saqlash kafolatlari kabi masalalar o‘z ifodasini topgan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1994-yil 16-iyundagi “Bolali oilalarga davlat ijtimoiy yordam tizimini takomillashtirish to‘g‘risida”gi va 1994-yil 23-avgustdagi “Kam ta‘minlangan oilalarni ijtimoiy himoya qilish choralari to‘g‘risida”gi hamda 1996-yildagi “Bolali oilalarga ko‘rsatiladigan ijtimoiy ko‘makni kuchaytirish choralari to‘g‘risida”gi qarorlari bolalar huquqlari sohasidagi muhim hukumat hujjatlari sirasiga kiradi. Yurtimizda bolalikni muhofaza qilish, bolalarning jismoniy, axloqiy va ma‘naviy kamol topishi uchun qulay shart-sharoit yaratish bilan bog‘liq bir qator amaliy ishlar amalga oshirilmoqda.

Ikkinchi bosqichda, ya‘ni 2000-2008-yillarda ham mamlakatimizda bolalar huquqiy manfaatlarini himoya qilish bilan birga uni kodifikatsiyalashga katta e‘tibor qaratildi. Ushbu bosqichda, 2008-yilning

7-yanvarida qabul qilingan O‘zbekiston Respublikasi “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi qonun muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy maqsadi bola huquqlarining kafolatlari sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat bo‘lgan mazkur qonun “O‘zbekiston huquqiy tarixida bola huquqlari sohasidagi birinchi kodifikatsiyalangan hujjat hisoblanib, O‘zbekistondagi barcha bolalarning o‘ziga xos Bolalar Konstitutsiyasi bo‘lib qoldi”. 2008-yilda mamlakat parlamenti tomonidan bir qator xalqaro hujjatlar ratifikatsiya qilindi. Ularga quyidagilar kiradi: 2008-yil 8-aprelda qabul qilingan XMTning “Ishga qabul qilish uchun eng kichik yosh to‘g‘risida”gi 138-konvensiyasini (Jeneva, 1973-yil) ratifikatsiya qilish to‘g‘risida, 2008-yil 8-iyulda qabul qilingan “BMTning Transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi konvensiya”sini (Nyu-York, 2000-yil 15-noyabr) to‘ldiruvchi Odam savdosining, ayniqsa, ayollar va bolalar savdosining oldini olish hamda chek qo‘yish va uning uchun jazolash haqidagi protokolni ratifikatsiya qilish to‘g‘risida”gi va boshqa qonunlar. Ushbu qonunlarda bevosita yoshlar huquq va manfaatlarini himoya qilish yo‘li bilan voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklariga qarshi kurashish va ularning oldini olishga oid normalar ham o‘z ifodasini topgan. Mazkur davrda bola huquqlariga oid qonunchilik kodifikatsiyalashgani bilan bir qatorda bolalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan qator hujjatlar qabul qilindi.

Uchinchi bosqichda bola huquqlarining ayrim jihatlariga oid qonun hujjatlari qabul qilindi va ular takomillashtirib borilmoqda. Ushbu davrda qabul qilingan eng muhim qonunlardan biriga O‘zbekiston Respublikasining 2010-yildagi “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonunini kiritish mumkin. Shuningdek, bu davrda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ko‘plab qaror va farmonlari qabul qilindi. Ularning ba‘zilariga to‘xtalib o‘tamiz. Bolalarning ijod qilish huquqini ta‘minlash va bu sohadagi faoliyatni takomillashtirishga qaratilgan O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bolalar musiqa va san‘at maktablarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va ularning faoliyatini yanada yaxshilash bo‘yicha 2009-2014-yillarga mo‘ljallangan davlat dasturi to‘g‘risida”gi 2008-yil 8-iyuldagi PQ-910-sonli qaror qabul qilindi.

O‘zbekistonda bola huquqlarini amalga oshirish uchun barcha zarur bo‘lgan qonuniy, ma‘muriy va boshqa choralar ko‘rilmoqda. Bola, ya‘ni 18 yoshga to‘lmagan va shu sababli davlat va jamiyat tomonidan har tomonlama ko‘mak va alohida yordamga muhtoj shaxslarning huquqlarini ta‘minlash bo‘yicha davlat siyosatining asoslari ilk marotaba “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonunning 4-moddasida belgilangan. Bola huquqlari va erkinliklarini ta‘minlash bo‘yicha davlat siyosati BMTning Bola huquqlari to‘g‘risidagi Konvensiyasi, boshqa xalqaro hujjatlar ta‘sirida shakllanib, bola huquqlari, erkinliklari va manfaatlarini amalga oshirish va himoya qilish bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga solish uchun samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmni yaratish bo‘yicha davlat organlari va nodavlat tashkilotlarning izchil faoliyatida namoyon bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-2595913>
2. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). ZAMONAVIY DUNYODA MEDIAMAKON XALQARO RAQOBAT VA AXBOROT MAYDONI SIFATIDA. PEDAGOGS, 58(4), 77–79. Retrieved from
3. Akbarjonovich M. A. AN ANALYTICAL APPROACH TO THE ELIMINATION OF CORRUPTION //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – T. 11. – №. 4. – C. 2045-2047.
4. MANSUROV A. Development stages of migration from a historical point of view //News of UzMU journal. – 2024. – T. 1. – №. 1.1. 1. – C. 108-111.
5. Абдушукурова И. К., Темирова Н. Э. Борьба против торговли людьми в Узбекистане //Молодой ученый. – 2014. – №. 4. – С. 466-468.
6. Erkinovna T. N. THE DEVELOPMENT OF SOCIOLOGY AND ITS ROLE IN THE LIFE OF SOCIETY //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 11. – C. 1320-1323.